

iz Karadžićeva rječnika (1852.) te po terenu ne bi li proniknuo u sustav, za što mu i Maretić iskazuje pohvalu, držeći da je time stvar „upravo do dna iscrpena“⁷ nije bio dovoljno jamstvo da predložena rješenja postanu općeprihvaćenima. Kušar je građu usustavio po vrstama riječi: na imenice se odnosi 15 pravila, na pridjeve pet, na pridjevno-zamjeničnu morfologiju tri pravila, a na glagole i glagolsku morfologiju šest pravila; ukupno s brojevima kao vrstom riječi (jedno pravilo) to je 30 pravila. U osnovskom morfemu bila je riječ o zatvorenom sustavu samo u organskim idiomima, a nastavačni morfemi povećavali su takve popise na potencijalno neograničen broj. Već Kušar upozorava da u „književnom jeziku postoji priličan broj kovanica sa *ћ* za koje ne zna prosti puk“ (1889.: 37.) te da bi sve takve riječi i njihove oblike valjalo popisati. On je to i učinio, posluživši se Šulekovim, Filipovićevim i Parčićevim rječnikom, ali izostavivši one riječi za koje je držao da su „neumjesno skovane“. Uzme li se u obzir vukovački zazor prema tvorbama zagrebačkih jezikoslovaca, opravdano se može zaključiti da je i Parčićev popis iz kojega je postavljao pravila reduciran, što znači da još uvijek takav popis nemamo te da bi ga bilo vrijedno sastaviti i uvrstiti u pravopisni rječnik.

Nastavit će se

⁷ Književne obznane, Vienac, 1889., 27.: 427.

PITANJA I ODGOVORI

ULICA VLATKA MAČKA ILI ULICA VLADKA MAČEKA?

U nekim hrvatskim gradovima i mjestima danas još uvijek možemo pronaći različito napisana višerječna imena istih ulica. Tako u nekim gradovima stoji Ulica Vlatka Mačeka (Velika Mlaka, Bibinje, Ozalj, Slavonski Brod, Pakoštane), a u drugima Ulica Vladka Mačeka (Jastrebarsko, Zadar, Petrinja, Tenja, Požega). Ako sve te ulice nose ime iste osobe, postavlja se pitanje zašto pišemo na dva načina oblik istoga imena i koji lik je pravilan.

Razvidno je da se vlastita imena razlikuju od općih imenica i podliježu nešto drugačijim pravilima. Imena nose jezične podatke, nose dijalekatni trag prostora, slika su vremena i obilježje duhovnog i kulturnog

okružja u kojem su nastala. Imena zadržavaju oblik bez obzira na podrijetlo i društveni su znak jer u njihovo značenje ulaze izvanjezični čimbenici. Zato je nužno upoznati se i s nekoliko nejezičnih podataka.

Vladko Maček rođen je u Jastrebarskom, 1879. Poznati je hrvatski političar i pravnik koji je svojim djelovanjem ostavio dubok trag u hrvatskoj povijesti. Njegovo je krsno ime Vladimir, a u dokumentima, uz ime, on sam navodi nadimak Vladko.

U kajkavskim krajevima neka se imena pišu kao umanjenice, tako je Vladek umjesto Vladimir, Ivek umjesto Ivan, Jurek umjesto Juraj itd. Mačekovo su osobno ime Vladimir često izgovarali u obliku Vladek, a on je taj oblik rabio tijekom cijeloga života. Pod oblikom Vladko poznat je kao javna osoba i tako ga isključivo i imenujemo, kako navodi Ivo

Perić u svojoj knjizi Vladko Maček: politički portret (2003.). Vladek je odmilnica (hipokoristik) nastao pokraćivanjem imenske osnove od Vladimir. U štokavskim krajevima odmilnica bi bila Vlado, ali u kajkavskom je kraju dočetak -ek.

Hrvatski pravopis (2013.) navodi točnu sklonidbu imena Vladko, Vladka, Vladku... Vladkov (str.13.) za razliku od Vlatko. Pravopis ističe da ne propisuje temeljni lik imena, ali ako je taj temeljni lik poznat, kao što je ovdje slučaj, onda je sklonidba neupitna. Jezični savjetnik Normativnost i funkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku (2006.) o suvremenim imenima kaže: „Pravilan je lik osobnog imena i prezimena onaj koji upotrebljava njegov nositelj. Ti su likovi službeni, zakonski“ (2006., str. 228.). A u Babića (Načela za pisanje hrvatskih povijesnih imena, 1996.) o imenima iz prošlosti nalazimo: „Hrvatska imena i prezimena iz prošlosti nemaju službeni, zakonski lik. Ona ne pripadaju zakonskoj, nego kulturnoj sferi...“ (1996., str. 3. – 10.)

Mnogi stariji jezikoslovci bavili su se istim tim pitanjem. Zanimljivo je da je Stjepan Ivšić pisao Vlatko, a o njegovu prezimenu raspravljao, ističući kajkavski lik prezimena Maček, i to u časopisu Hrvatski jezik (1938. – 1939.). Za Ivšića je takvo pisanje donekle i razumljivo, naime, pisanje Vladko u Ivšićevo je vrijeme bila odlika morfološkoga pravopisa, a poznato je da Ivšić bio jedan od najvećih protivnika *pravopisne etimologizacije*. Istaknuo je da u rješavanju pisanja kajkavskih prezimena treba odrediti odnose između kajkavske riječi i standardnoga jezika. I on ističe posebnost kajkavskog lika Maček koji podliježe drugačijim sklonidbenim pravilima. Ivšić ukazuje na to da se u genitivnom obliku prezimena Maček *e* gubi, smatra ga nepostojanim pa predlaže i savjetuje da sklonidba bude Maček, Mačka, Mačku... Srećom, njegovi zaključci o pisanju

prezimena nisu prevladali jer bismo danas Vladkovo prezime u genitivu umjesto Mačeka pisali Mačka.

Gledajući suvremene izvore, nedvojbeno je da su svi suglasni da pravopisni i slovni lik vlastitih imena ima povijesnojezičnu i društvenu vrijednost i da nebilježenje jednačenja po zvučnosti u oblicima osobnih imena ne smeta standardnom jeziku (Hrvatski jezični savjetnik, 1999., str. 113.). Valja napomenuti da se imena, kao i sve druge riječi, izgovaraju u skladu s izgovornom normom – u govoru se jednačenje po zvučnosti uvijek provodi (jer ono ima vrijednost fonotaktičkoga zakona), ali se ne mora uvijek zabilježiti. Pravopis Babić-Finka-Moguš (2004.) posebno navodi da se jednačenje suglasnika u pismu ne bilježi, odnosno suglasnici se bilježe nepromijenjeni u pojedinim domaćim prezimenima, imenima naseljenih mjesta: *Fabković, Rubčić... Križci, Štrbci* jer se tako bilježe od davnine (2004., str. 52.), a Hrvatski pravopis MH (2008.) daje iste primjere kao i pravopis Babić-Mogušev (2010.). Bilježenje jednačenja može izostati kad se u sklonidbi ili u izvedenicama prezimena i imena naseljena mjesta želi sačuvati osnovni oblik: *Božac – Božca* ili *Bošca, Dabac – Dabca* ili *Dapca* navodi Hrvatski pravopis MH (2008.). Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.) dodaje i da jednačenje po zvučnosti treba dosljedno zapisivati i u sklonidbi imena i tvorbi od imena, npr. *Dabac – Dapca*, ali odmah dodaje i da pravopis ne propisuje temeljni lik imena *Vlatko* i *Vladko* i donosi njihovu sklonidbu gdje je vrlo uočljivo da je genitiv *Vladka* od nominativnog lika *Vladko*.

Zanimljivo je da Hrvatski pravopis Matice hrvatske (2008.) u odjeljku Kontakti fonema daje posebnu uputu: „Bilježenje ili nebilježenje promjena fonema u imenima i prezimenima ljudi pravopis ne propisuje (o njemu – u skladu sa zakonom i matičnim

knjigama – odlučuje osoba nositelj).“ U dijelu o vlastitim imenima autori dodaju: „... jer se sva vlastita imena pravopisno ne bilježe na isti način. Kao izvor takvih podataka o vlastitim imenima služe primjerice leksikoni i enciklopedije, a ne pravopis“.

U suvremenim leksikonima i enciklopedijama možemo pronaći mnogo potvrda imena Vladko. Lik Vladko može se pronaći na mrežnim stranicama Hrvatskog jezičnog portala gdje je pod natuknicom Maček moguće pronaći dva imena. Pod drugim navodom piše: „Vladko (1879—1964), hrv. političar, pravnik; od 1928. vođa Hrvatske seljačke stranke, zatvaran u Kraljevini Jugoslaviji 1930. i 1933—1934...“

Tako i Hrvatski leksikon navodi: „Maček, Vladko (1879 – 1964), hrv. političar; pravnik. Pristaša politike braće Radić, te se od prvih dana organiziranja Hrvatske pučke seljačke stranke vezao uz nju...“

U Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (2003.) moguće je pronaći: „Vladko (1879 – 1964) hrv. političar, pravnik, od 1928. vođa Hrvatske seljačke stranke...“

Hrvatska enciklopedija potvrđuje: „Maček, Vladko, hrvatski političar (Jastrebarsko, 20. VII. 1879 – Washington, 15. V. 1964).“

S obzirom na to da je Vladko živio u vrijeme kada je morfonološki pravopis bio službeni pravopis, mnogi smatraju da se njegovo ime bilježi sukladno tome. No, ovdje je riječ o imenu kao jezičnom spomeniku. Zato se imena u hrvatskom jeziku često odlikuju gramatičkom i pravopisnom osobitošću – Vladko, a ne Vlatko; Črni, a ne Crni; Maček, a ne Mačak, a uz to nose i razlikovnu onomastičku obavijest.

Na kraju, može se zaključiti da je bolje i pravilnije napisati višerječno ime Ulica Vladka Mačeka jer imena i prezimena odražavaju identitet i vlastitu povijest, ali i mnogo više od toga, kako piše naš onomastičar Petar Šimunović svojoj knjizi Uvod u hrvatsko imenoslovlje: „Svako je ime, ljudsko i zemljopisno, pouzdan vremenski i prostorni podatak u identifikaciji ljudi i prostora. Svako je ime odgovor na prilike koje su ga izazvale, porod duhovnog i kulturnog miljea u kojemu su ona našla pobude svojega nastanka.“ (2009., str. 22.)

Imena su kao spomenici, omogućuju nam poveznicu s prošlošću i čuvaju drevne jezične i kulturne vrijednosti.

Irena Krumes Šimunović

OSVRTI

JEZIČNI SAVJETI U STIHOVIMA

Zlatko Vidulić, Jezik za uho, Biakova d.o.o., Zagreb 2014., str. 187

Hrvatski je jezik nerazdruživa sastavnica hrvatskoga identiteta. Hrvatski narod i hrvatski jezik sudbinski su povezani. Znajući to, sasvim nam je razumljivo poistovjećivanje jezika

i naroda u popa Martinca. Kako je ljubav prema rodu (narodu), domu (domovini) i jeziku tako česta tema, mogli bismo govoriti o rodoljubnom, domoljubnom i jezikoljubnom pjesništvu. Ali kako se ta trojstveno-jedinstvena tema isprepleće, u svakoj od njih to troje je jedno, nerazdruživo. Da je ljubav prema jeziku tako snažno utkana u hrvatsko rodoljubno pjesništvo, svjedoči nam knjiga akademika Stjepana Babića Tisučletni jezik